

SON SÖZ YERİNE

“Bize Dünyayı Zehir Etmeyin”

1. Kobalt Vurgunu

1999 yılının Ocak ayında, İstanbul, İkitelli’deki bir hurdalıkta buldukları kobalt 60 maddesi yüklü konteyneri parçalamaya çalışan İlyas Ilgaz ve ağabeyi Hüseyin Ilgaz, kısa bir süre sonra başlarına neler geleceğinin ayırında bulunmuyorlardı. Bu olaydan sonra iki kardeşin de yaşamları altüst oldu. İlyas Ilgaz, 2003 yılından sonra devletin sağlık yardımını durdurması nedeniyle, denetim için kendi dar olanaklarıyla 6 ayda bir özel hastaneye gidiyordu. Hüseyin Ilgaz’a ise, 2004 yılında akciğer kanseri tanısı konulmuştu. Her iki kardeş, aileleriyle birlikte tedirgin bir yaşam sürdürüyorlardı

Nükleer santral yasasının TBMM’den geçip, ihale hazırlıklarının başladığı günlerde, *Cumhuriyet Gazetesi*’nde İlyas Ilgaz’ın ailece yaşadıkları acıları ve nükleer santraller konusundaki kuşkularını dile getiren bir söyleşi yayınlandı.

İlyas Ilgaz, yetkililerin, ailesinin yaşadıklarından ders çıkarılması gerektiğini belirterek “Bizim yaşadığımız ders olsun. Ben elektriksiz kalmaya razıyım, yeter ki nükleer santral kurulmasın. Nükleeri savunanlar benim çektiğim sıkıntıların, acıların hesabını önce gelip bana versinler. Bağ-Kur’a borçlu olduğum için yeşil kart da alamadık. ağabeyimin ameliyat olması için bütün

imkânlarımızı zorlayıp Bağ-Kur borcunu ödedik. Ameliyatı yapıldı. Normal sigortalı bir hastadan farklı bir uygulama olmadı. Ameliyat sonrasında çok sorun çıktı ve bunlar hâlâ çözülemedi. Yüzde 80 iş göremez raporu aldığı için emekliye ayrılması gerekti. Emeklilik için dilekçe sunuldu, ancak 3 yıldır emekli olamadı. Başvuru yapılmış olduğu için sağlık karnesini kullanamıyor. Şu an ilaç tedavisi görmesi gerek. En ucuz ilacı 70 YTL. Onu bile düzenli olarak alamıyoruz” diyordu

“BİZE DÜNYAYI
ZEHİR ETMEYİN”

Hiçbir yetkilinin kendilerini arayıp sormadığını, ilk müdahaleyi yapan doktordan başka kimsenin ailesi ile ilgilenmediğini, Çernobil'i Karadeniz Bölgesi'nde nasıl unutturlarsa, kendilerinin geçirdikleri radyasyon kazasını da öyle unutturduklarını belirten İlgaz, bütün bu olanların ardından nükleer santral konusunun gündeme getirilmesine inanmadığını söylüyordu:

“Santrali yapanlar gidecek, tehlikelerini yine biz yaşayacağız. Ben Anadolu'ya güm. Santrali de Anadolu'ya kuruyorlar. Anadolu dünyanın gözbebeği. Dünyaya verecekleri zararı hesaplıyorlar mı acaba” diyen İlyas İlgaz, tepkisini ve geleceğe dönük kuşklarını şöyle dile getiriyordu:

“Ben bunların acısını çektim, hâlâ da çekiyorum. Eziklik hâlâ üzerimde. Gelsinler bunun hesabını versinler. Bizim başımıza gelenler, devde kulak onlar için, biliyoruz. Nükleer santrallerin güvenliğini sağlarıym diyenlere inanmıyorum. Bize dünyayı zehir etmeye kimin hakkı var? Ben elektriksiz kalmaya razıyım. İlkel yöntemlere doğaya dönerek ihtiyacımı karşılarım. Nükleer santraller başa bela, kullanıp bitince başından atamıyorsun ki. Çernobil eski haline dönebildi mi? Bu tehlikeyi nasıl görmezler? Kurşundan, silahtan, bombadan kaçma şansınız var, ama radyasyondan nasıl kaçacaksınız? Diyelim nükleeri kullandık, nimetlerinden yararlandık, kazasız belasız yaşadık. Peki çocuklarımıza nasıl bir çevre bırakacağız.”¹⁰⁶

¹⁰⁶ Güvemli, Özlem, Cumhuriyet Gazetesi, 3.12.2007.

Yukarıdaki tümceler, ülkemizin geleceğinin nasıl kartılmak istendiğini, yaşadığı acıları kendi yalnızlığı içinde sürdüren radyasyon kurbanının ağızdan duyuruyordu.

Gerçekten, kamuoyunun ve parlamentonun sürekli gelgitlerle oyalandığı günlerde "Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi İle Enerji Satışına İlişkin 5710 Sayılı Kanun", 20 Kasım 2007 günü *Resmi Gazete*'de yayınlanarak sessizce yürürlüğe girdi. Sözcükler ne denli katı görünse-ler de, yerine göre yasaların da bir sıcaklığı, düzenlediği konulara insancıl bakışı, doğayı ve insanı korumayı amaçlayan bir yaklaşımı olabilmektedir.

Yasada neler yok? Nükleer Güç santrallerinin nerede, nasıl yapılacağına ilişkin işlemler sürecine, yer seçiminde hangi ölçütlerin gözetileceğine, yöre halkının görüşlerinin hangi yöntemlerle saptanacağına hiç yer verilmemiş. Yani siyasal iktidar, radyasyon serpintileri arasında yaşamak zorunda bırakacağı insanları aydınlatıp bilgilendirmeye bile gerek görmemiş. Anayasa'nın 168. maddesindeki doğal kaynakların, 169 ve 170. maddelerindeki ormanların ve orman köylüsünün, bu tür girişimler karşısında nasıl korunacağına değinilmemiş. Anayasa'nın 56. maddesindeki, devletin bireylerin sağlığını ve çevre sağlığını koruma ve çevrenin kirlenmesini önleme yükümlülüğünü, 57. maddesindeki sağlıklı yaşam ve konut hakkını görmezden gelmiş. Çevrede yaşayanların çoluğunun çocuğunun, gelecek kuşaklardaki torunlarının sağlıklarına ve yaşamlarına bir zarar gelmemesi için ne tür önlemler alınacağı, olası hastalıklar, can ve mal yitikleri karşısında hangi sosyal güvencelerin oluşturulduğu belirtilmemiş. Yokları daha da sıralayabiliriz. Nükleer Güç biriminin kurda, kuşa, balığa, karaya, havaya, denize zarar vermemesi için neler tasarlandığı da bilinmiyor. Yani kısaca, bu yasada insan yok. Yurttaş yok. Doğa yok..

Bir de yasada nelerin olduğuna bakalım. Yasanın tüm-celeri arasında ilk göze çarpan olgu, iktidarın nükleer san-

trallar kurmaktaki aceleciliğidir. 3. maddenin 2. bendine göre, yasanın yürürlüğe girişini izleyen ilk bir ay içinde, "nükleer santral kurup işletecek şirketlerin karşılaması gereken ölçütler" saptanıp yayımlanacaktır. İlginçtir ki, aynı maddenin 3. bendinde de, "nükleer güç santralleri için yarışmaya katılacaklarda aranacak şartlar, yetkilendirilecek şirketin seçimi, yer tahsisi, lisans bedeli, altyapıya yönelik teşvikler, yakıt sağlanması, üretim kapasitesi, alınacak enerjinin miktarı, süresi ve enerji birim fiyatını oluşturma usul ve esasları iki ay içinde Bakanlık tarafından hazırlanacak ve Bakanlar Kurulu'nun onayı ile yürürlüğe girecek bir yönetmelikle belirlenecektir." Demek ki, (3.) bende göre "nükleer güç santralleri için yarışmaya katılacaklarda aranacak" koşullar Bakanlar Kurulu'nca belirlenmeden en az bir ay önce, (2.) bentte kim olduğu da açıklanmayan ancak Bakanlık'ın ve Bakanlar Kurulu'nun tasarımlarını önceden bilip uygulamaya dönüştürme yetisindeki birileri, "nükleer santral kurup işletecek şirketlerin karşılaması gereken ölçütleri" kendiliğinden saptayıp ilan edecektir.

Yasa'nın ivedilik tutkusu bu kadarla da kalmıyor. (4.) bentte, Yönetmelik yürürlüğe girer girmez, bir ay içinde pazarlıkların başlaması öngörülüyor. İstekliler arasında gerçekleştirilecek "yarışma"nın ardından sözleşme bağlanmak üzere son söz Bakanlar Kurulu'na bırakılıyor. Santralin kurulacağı arsayı da devlet verecek.

Bu süreler çoktan gelip geçti, geleceğe yönelik neler neler yapıldı, hangi nükleer güç seçildi, ne tür önlemler tasarlandı, bunları da bilemiyoruz. Önceleri santralin Sinop'ta kurulacağından söz ediliyordu. Son günlerde Mersin Akkuyu'da da yapılacağı duyuruldu. İlgiçtir ki, 5710 sayılı yasada böyle bir seçimi hangi kamu organının yapacağından açıklıkla söz edilmiyor.

Halkı yaşamsal açıdan ilgilendiren alanlarda ayrıntıya inmeyen yasanın üzerinde yoğunlaştığı tek bir konu bulunuyor. Nükleer santrali kurup çalıştıracak kuruluşa, sağlanacak ayrıcalıklı ve çok yönlü parasal güvenceler. Hem

de bilinmeyen bir zamanda sona erecek olan üretimin ardından, yüklenicinin yerine getiremeyeceği nükleer çöp ve atıkları kaldırma sorumluluğu da devlete yüklenmiş. Sonuçta Türkiye'nin de bir nükleer yasası oldu. Kimileri bundan kendilerine övünç payı da çıkarabilirler. Övünç, kısa sürelidir. Sorumlulukları ise yüzlerce yıl sürecektir

2. Gözlemler

AİHM kararlarından derlediğimiz örnekler, çevrenin korunması açısından bu kurumun çok fazla etkili olamadığını ortaya koymuştur. Sorun, sözleşmedeki eksiklikten ileri geliyor. Yeni bir ek protokol ile çevresel haklar doğrudan Sözleşme kapsamına alınmadığı sürece, bu eksikliği gidermenin olanağı bulunmuyor. Ancak Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin ekonomik farklılıkları, böyle bir ek protokol üzerinde görüş birliğine varmalarını güçleştiriyor. Avrupa Konseyi'nin yapısı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra büyük bir değişim geçirdi. Yeni katılımlarla oluşan karmaşık yapı içinde, bütün ülkelerin paylaşacağı bir çevre tanımında buluşmak olanaksız duruma geldi.

Aslında bu güçlükler, Avrupa Konseyi'nin kurucuları durumundaki ülkeler için önemli bir sorun oluşturmuyor. Çevre, kapitalizmin yarışma alanıdır. Kendilerini çok fazla sıkıntıya sokmak, kaldıramayacakları yükümlülüklerin altına girmek istemiyorlar. Üstelik Avrupa Konseyi'nde gerçekleştiremedikleri beklentilerini, daha uyumlu bir örgütlenme olan Avrupa Birliği içinde uygulamaya koyabiliyorlar. Hem de diğer ülkelerin bir adım önüne geçerek.

Tüm yetersizliklerine karşın ikincil bir koruma süzgeci olarak Sözleşme hukukundan sağlanabilecek yararlar göz ardı edilmemelidir. Yanlış olan, içte yapılması gerekenleri bir yana bırakarak, son çözüm umutlarını AİHM'ne bağlamaktır. Böyle bir anlayış, AİHS'nin öngördüğü koruma

anlayışına da aykırıdır. Doğru olan, çevreyi korumanın, bireylerin eykinliğinde, ulusal yasalar eliyle gerçekleştirilmesidir. Türkiye'nin hukuksal yapılanması bu etkinliği gerçekleştirmeye elverişlidir. Yeter ki, başta Anayasa olmak üzere tüm yasaları, toplumsal gereksinim olduğu için değil, kendi sorunlarını çözebilmek için sık sık değiştiren günümüzün siyasal iktidarı bu yapıyı bozmasın. Çok sözü edilen tepeden inme Anayasa değişikliğinin gerçekleşmesi durumunda yalnız siyasal ve demokratik haklar değil, gerçek ve tüzel kişilerin yargı yoluyla çevreyi koruma yetkilerine de önemli engeller getirileceği açıktır.

Ben bu çalışmayı, İlyas Ilgaz'ın uyarılarıyla sonlandırıyorum:

"Bize Dünyayı Zehir Etmeyin"